

КАТЕГОРІЯ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У ДІАЛЕКТНОМУ МОВЛЕННІ БУКОВИНЦІВ

Наталія Руснак. Категорія невизначеності у діалектному мовленні буковинців

У статті проаналізовані засоби категорії невизначеності діалектного буковинського мовлення, до яких належать займенники, частки, вставні слова, конструкції різної природи. Досліджено лінгвальну природу парентез. Як різновиди категорії невизначеності потрактовано значення приблизності та припущення. З'ясовано, що мовленнєва невправність діалектоносіїв сприяє згуртуванню в одному дискурсі засобів невизначеності.

Ключові слова: діалектне мовлення, категорія невизначеності, парентеза, займенники, частки.

Наталья Руснак. Категория неопределенности в диалектной речи буковинцев

В статье проанализированы средства неопределенности диалектной речи буковинцев, к которым относятся местоимения, частицы, вставные слова, конструкции разной природы. Исследована лингвистическая природа парентез. Рассмотрены значения приблизительности и предположения как разновидности неопределенности. Определено, что нагромождению средств неопределенности способствует речевая специфика носителей говоров.

Ключевые слова: диалектная речь, категория неопределенности, парентеза, частицы речи.

Natalia Rusnak. Category of indefiniteness in bucovinean patois

The article analyses means of category of indefiniteness of Bucovinean patois which includes pronouns, particles, parentheses, constructions of different origin. Lingual nature of parentheses is studied. Approximations and supposition are treated as variants of category of indefiniteness. It is established that speech specificity of dialect speakers is a contributory cause of means of indefiniteness clustering in a discourse.

Key words: dialect speech, category of indefiniteness, parenthesis, pronouns, particles.

У лінгвістиці модальність розглядається як мовна універсалія, функціонально-семантична категорія мови й одна з ознак речення разом з предикативністю та темпоральністю. Спектр значень модальності дуже різноманітний: від значення комунікативної мети речення (твердження, запитання, спонукання) до семантики реальності/ірреальності, суб'єктивної оцінки висловлення, яку встановлює мовець, а також значення необхідності, потреби, заборони, заперечення тощо [8, с. 383].

Витоки теорії модальності можна знайти в концепції подвійного поділу повідомлення Ш. Баллі (1932) [2], який виокремив два логічних блоки: об'єктивну константу подій (диктум) та її суб'єктивну змінну (модус) як вияв волі, почуття мовця. У русистичній категорію модусу детально описав В. В. Виноградов, він запропонував перший зразок функціонального аналізу мовної категорії [4], виокремивши об'єктивну і суб'єктивну модальність. В українському мовознавстві значний внесок у розроблення синтаксичних категорій модусу і диктуму зробив В. Д. Шинкарук [9].

Аналіз діалектного матеріалу дає підставу стверджувати, що у мовленні носіїв буковинських говірок широко представлені категорії *заперечення, невизначеності, необхідності*.

Мета статті – проаналізувати категорію невизначеності у діалектному мовленні буковинців.

У загальному мовознавстві існує поняття апроксимації – „(від англ. – приблизний) – мовна категорія приблизності, одна з універсалій, що поєднує в собі означеність точки відліку й неозначеність межі... Її розглядають як логіко-мисленнєву категорію, пов'язану з неповнотою наших знань, як семантичний процес часткової актуалізації значення мовного знака, як функціонально-семантичну категорію мови, представлену засобами різних рівнів” [СЛ, с. 35].

В українській мові не існує граматичної категорії невизначеності, як у деяких інших мовах, однак вона сформувала універсальні засоби невизначеності, до яких належать неозначені займенники, вставні слова, частки тощо.

Універсальним засобом невизначеності є займенники. Неозначені займенники виражають предметну невизначеність:

Бо то к'лоч'ем прикри'вали / ни 'чимос д'ругим // (с. Мамаївці Кіцм.); *Ї 'будний ден' то так / ї ч'ім ни'буд' //* (с. Митків Заст.).

Означальну невизначеність предметного світу відтворюють неозначений займенник *йа'кийс*, що у буковинських говірках функціонує у декількох варіативних формах, та іменник. Неозначений займенник вказує на відсутність ідентифікаційних ознак, у такий спосіб виявляється ідея невизначеності:

А 'поч'іриз хо'роми 'була 'хата май ви'лика // 'чиста // *там лии май 'файно п'рибрана / так лии на с'в'ето //* *на гос'тей і'к'ехос / їек прихो'дили / то ї 'хат'і ви'лик'і приї'мали //* *там їже май 'файно 'було//*

там май 'файн'і скорця'р'і приби'вали // обра'зи май 'б'ірише // ну св'ет'ково 'було // (с. Кам'янка Глиб.); А ўже д'іўчата там ўби'рали **йк'іс в'іночки** // (с. Мамаївці Кіцм.).

Підсиленню невизначеності сприяє постпозиція неозначеного займенника щодо іменника:

Ше 'ж'інка йкас 'роби ў Дорош 'іўц'ах // (с. Товтри Заст.).

Поєднання двох займенників – вказівного *та'кий* і неозначеного *йа'кийс* – один з найтиповіших засобів невизначеності, характерний для розмовного мовлення буковинців. У наступному прикладі категорію невизначеності увиразнює неузгодженість неозначеного займенника з іменником:

Ў 'будн'і та'к'і / со'рочка / 'горботка / прос'та / і **та'кими й'кимис** / ма'лен'к'і в'ішивоч'ки // (с. Митків Заст.).

Значення невизначеності, відтворене сполученням займенників, увиразнює вставне слово. Обидва засоби невизначеності оформлені в одну синтагму:

Во'на ни йшла гу'л'ати / **'може та'ка йкас** 'д'іўчина / 'б'ідна / шо ни 'мала / ну йі ни б'рали / і 'вона п'іш'ла ни 'гу'л'ана ду'дому / а та'к'і май / кот'р'і май пос'тарш'і а хоч ма'л'і / а ч'і ц'і'кав'і / май бо'гац'к'і та'к'і йшли гу'л'али // (с. Банилів Вижн.).

Займенник *йа'кийс* входить до складу фразеологізму *йа'кас ко'п'іка* зі значенням „невизначена кількість грошей”:

Поч'інали к'ласти п'ід'муток // по ву'глах к'лали г'рош'і / би ў 'хат'і во'диласи **йа'кас ко'п'іка** // (с. Верхні Станівці Кіцм.); Д'іўки прода'вали шкар'петки / а'би 'мати г'рош'і / **йі'кис рубел'** // (с. Іспас Вижн.); Ми ко'лис 'дужи 'т'ашко ро'били // та / ш'че й за трудод'н'і // **йа'к'іс там куп'іки** виво'дили // (с. Сербичани Сок.).

Значення невизначеності може мати вияв у близькості. Між цими поняттями надзвичайно тонка семантична межа. Розмежування понять у деяких випадках опирається на інтуїцію дослідника. Іноді означальну невизначеність предметного світу можна тлумачити як близькість.

Мовленнєвою невправністю діалектоносіїв пояснюємо функціонування вказівного займенника *та'кий* (і прислівника *так*, *та'ко*) зі значенням близькості. Мовець не може миттєво знайти потрібне слово-означення і використовує вказівний займенник *та'кий*. Слова *та'кий*, *та'ко* можуть „замінювати” прикметник і прислівник з різною семантикою – „ознаку за розміром, за кольором, за функціональним призначенням” тощо. Контекст частково допомагає слухачу поновити семантику, виражену вказівним займенником (тому говоримо про близькість, а не про невизначеність). Зазвичай вказівний займенник перебуває у препозиції до іменника і разом з ним формує синтагму:

То 'л'уди вс'і зго'нили // ро'били / **та'кий** бу'тей // **ўсе си'ло зго'нили 'в'іўц'і** // (с. Мамаївці Кіцм.) // вказівний займенник ймовірно визначає розмір; Так б'ралоса це на дир'г'іўку / **та'ка** була / ц'вах'і поза'биван'і та'к'і // дир'г'іўка називалася / і 'дергалоса та'к'і / це к'ідалоса та'ко і так 'т'іпалоса / то са ли'шало / кот'ре 'г'іриши / на дер'г'іўц'і / і волоски са ст'ігало // (с. Бочківці Хот.) // вказівний займенник вказує на зовнішній вигляд; А вже / на сва'тошину / на ни'д'іл'у / то вже купу'вали / в мага'зин'і полот'но вже купу'вали / **та'ке** / ка'зали / п'р'ашка на п'р'асц'і // (с. Митків Заст.); Полот'но т'кали на сп'ідни'ц'і т'кали / та'кий 'в'іл'чик ро'били // **та'ке** / шоп то 'файно 'було / сп'ідни'ц'а 'файна 'була // (с. Банилів Вижн.); А ти'пер вже **та'ке вже** в'іши'вайут / куши'н'ата **та'к'і** 'шили // (с. Топорівці Нов.); К'лаки 'були й ж'іноч'і й чоло'в'іч'і // ж'іноч'і / **то та'ке** / кла'ки були май зи'мойу / бо ж'ін'ки 'л'ітом май 'майут 'б'іл'ше ро'боти / а зи'мойу 'менчи // тай ўже хо'дили на кла'ки // (с. Бабин Кельм.); Бо то'ди ни ўби'ралися так д'іўки / йак ти'пер 'разного / **а та'ке** / со'рочки тай 'горботки / чи йак то 'кажут ў нас п'іл'ки та'к'і ўби'рали д'іўки // (с. Бабин Кельм.); 'Али в'ітко'ли йа вже 'була то к'лали **та'ко** / насир'дин'і хо'роми та'к'і / в'ід к'ін'ц'а до к'ін'ц'а / **та'к'і** / ну йак ти'пер 'кажут кол'і'дор / кол'і'дор та'кий кла'дут / та'кий кол'і'дор // (с. Банилів Вижн.); На кла'ках **та'ке** / зби'ралися й моло'диц'і / й д'іўки зби'ралися с паруп'ками / бо ў п'іст то до 'данцу ўже ни хо'дили д'іўки // (с. Бабин Кельм.); Май хо'дили до 'церкови тай **та'ко** ўже лиш зби'райуц'а на т'і вечор'ниц'і тай ж'ін'ки та пр'а'дут май // (с. Бабин Кельм.).

Невизначеність причинної характеристики дійсності передає причиновий прислівник *чо'гос*:

То ни 'можна йо'го називати // **чо'гос** ни 'можна ка'зати // ни з'найу // (с. Митків Заст.).

Неозначений прислівник зі значенням причини у ДТ може функціонувати в редукованому вигляді – *чос*, внаслідок синкопи:

Так шо ви'село було // ни так йак ти'пер // **чос** ти'пер йе вс'о / 'али **чос** ни'ма моло'д'ож'і / шоб во'ни са л'убили / з'нали йа'кас 'рад'іс'т' // ви'село / ни 'було ў ч'ім // 'али **чос** 'дужи 'рад'існо 'було // таки'во // шо во'но 'було // (с. Бабин Кельм.).

Локальну невизначеність дії реалізує неозначений прислівник *дес*:

Д'вац'ат' т'ретього / там ўвоси'ни / ў там / 'були заб'рали йіх / ў тил Ро'с'ійі / **дес там** / на

йа'к'імос за'вод'і / ў ц'ім о / ч'і'кай / бо йа вже за'була // у / у / ни 'годна нага'дати / де в'ін ро'біў на за'вод'і // ў 'Перм'і // (с. Круглик Хот.).

Часову невизначеність виражають неозначений прислівник та займенниково-іменникові конструкції з опорним словом іменником темпоральної семантики:

'Можна ко'ли 'небуд' 'йісти // (с. Митків Заст.); 'Чериз йе'кийс ч'ес п'ідгор'тайут // (с. Іспас Вижн.).

Процесуальну невизначеність реалізує неозначений займенник *шос* у поєднанні з дієсловом *робити*:

Тай ў ха'ч:ин'і йе т'рохи г'рупка / так про'пал'увалоса / бо ж'ін'кам т'раба 'було шос ро'бити // (с. Бабин Кельм.).

У вираженні категорії приблизності відіграють велику роль частки. Приблизність, зокрема щодо кількості, розміру, часу передають кількісні частки: *б'лиско, приб'лизно, при'мерно* (останню можна розглядати як інтерферентне явище, вплив російської мови):

Ўна скла'дайіси с тон'коїі / жерст'е'ноїі т'рубочки б'лиско сан'тиметра // (с. Зеленів Кіцм.); На д'ругий Св'а'тий 'веч'ір ўже так / ни'ма два'нац'ати страў / а так приб'лизно / т'рохи / і ўже ни 'постиси ўвес ден' // (с. Митків Заст.); Би'реш заў'йазуйеш та'ко при'мерно по г'руді // (с. Мамаївці Кіцм.).

Специфічним засобом приблизності у буковинському діалектному мовленні виступає прийменник *'подлук* у значенні „порівняно з тим”:

З'найут / йі'к'і би 'були заши'рок'і шкар'петки / то'му і приб'лизно наби'райут 'коўбок на 'шину / 'ширише / 'менше 'подлук но'ги // (с. Іспас Вижн.).

Ідею кількісної приблизності конструкціям надає частка *дес*:

А вже в'іт пла'тоў ўду'лину до зим'л'і то іш'ли та'к'і пра'жінки/ називали 'т'іл'і // 'т'іл'і // пра'жінки та'к'і // од'на в'ід д'ругойі дес 'були на д'вац'ім' на п'йаду от // тай так та'ку / 'т'іпа йак дра'бинку ро'били // (м. Заставна); Дно ў 'кошиниці ро'били з дереў'йених лат // дес два метри доўжи'ни і п'йіс'ем' цен'то'метр'іў шири'ни // (с. Банилів Вижн.); 'Лили тип'лен'коїі во'ди / дес три 'оц'і // (с. Берегомет Кіцм.); По'тому б'рали г'реб'ін' дереў'йений з 'острими 'зубами дес д'вац'ім' цин'то'метр'іў 'доўг'і // (с. Іспас Вижн.); На 'поўну п'іч х'л'іба би'реси 'с'йіеси дес 'поўну 'миску му'ки // (с. Товтри Заст.); П'ічеси х'л'іб дес 'коло го'дини // (с. Дорошівці Заст.); В це цибу'лин'а кла'дут 'йайц'і // і 'вар'ат доў'ген'ко / дес час // 'п'ісл'а 'цего 'йайц'і вий'майут с каст'рул'і і проти'райут // (с. Шебутинці Сок.).

У вираженні кількісної приблизності беруть участь числівники. Приблизну кількість виражають конструкції з альтернативними відношеннями, до складу яких входять числівники:

І то'ди той д'е'дом ўже розйі'хаўса // о'динац'ім' год в'ін буў ў нас чи 'менче чи 'б'іл'ше / та'ко // (с. Бабин Кельм.); Вс'і в'іби'райут лен / вс'о наби'рут ба'гато / гик'тар ч'і два / 'к'іл'ко там 'того 'лену йе // (с. Берегомет Вижн.).

Приблизний вияв інформації (кількісної та часової) реалізують числівниково-іменникові конструкції (або відмінкові форми іменника зі значенням кількості) з прийменником *зо*:

'Мала 'д'іўчина там з во'ден ку'жух і там зо дв'і 'йупк'і // і вод'на 'фустка / і / во'на с тим мог'ла са в'ід:а'вати // (с. Топорівці Нов.); Такий / так би'ре су'б'і та'ких зо два 'метри // расто'йан'йіе // і ру'коў зас'і'ваў // (м. Заставна); Даў'но так 'було // ва'рили йі'ду на ш'паргат'і // буў о'ден ча'вун / о'ден гор'нец // зо 'пару ми'сок // ни 'було 'к'іл'ко по'суди / шо ти'пер вс'і'л'акоїі // то вс'о 'було та'ке // (с. Зелений Гай Нов.); Сто'йіт ў 'темному зо три ни'д'іли // (с. Суховерхів Кіцм.); 'Рок'іў з д'вадцят' 'тому 'було // (с. Багна Вижн.).

Значення невизначеності, точніше, множинної невизначеності, набуває усталена синтаксична конструкція *ўс'о шо т'раба*, до складу якої входить означальний займенник *ўс'о* у формі множини, відносний займенник *шо* (два займенники перебувають у корелятивному зв'язку) і предикативний прислівник *т'реба* (або дієслово *хо'т'іти*):

Би'ру ко'шалик і зби'райу ўс'о шо т'раба ў 'него // (с. Топорівці Нов.); А с полот'на 'шили сороч'ки і сп'ідни'ц'і // і вс'о шо т'раба 'було // (с. Репуженці Заст.); Шо в 'тебе йе? // ти 'майеш плуг? // 'борони? // ва'лок? // шо т'раба до по'л'а // (с. Рідківці Нов.); Вс'о шо хо'т'іла / то 'мус'іла зро'бити і но'сити і йак // (с. Митків Заст.); Там 'були п'іч / ш'пагат / де ва'рили 'йісти ўс'о шо т'реба 'було // (с. Кам'янка Глиб.).

Множинна невизначеність може передаватися мінімумом мовних засобів з опорою на вказівний займенник у діалектній фонетичній формі:

Це // ту'то 'дома во'на 'має 'бути // там по'л'а 'були // то с'о // і во'на 'мус'іла 'дома ро'бити // і так // (с. Топорівці Нов.). Ми 'маєм о'ба во'рати 'поле там // шо в 'тебе йе? // ти 'майеш плуг? // 'борони? // ва'лок? // шо т'раба до по'л'а // в'ін 'кажи // ў 'мене 'йе во'то / во'то // (с. Рідківці Нов.).

Невизначеність передають парентези – вставні слова:

Во'на ни йшла гу'л'ати / 'може та'ка йкас' 'д'іўчина / 'б'ідна / шо ни 'мала / ну йі ни б'рали / і 'вона

п'їш'ла ни 'гул'ана ду'дому / а та'к'ї май / кот'р'ї май пос'тарш'ї а хоч ма'л'ї / а ч'ї ц'ї'кав'ї / май бо'гац'к'ї та'к'ї йшли гу'л'али // (с. Банилів Вижн.); *То'му шо там за'копане // ст'рач'е / а йке то 'було ст'рач'е? //* *ничис'на ди'тина // і там 'була за'копана / 'може 'мала / там пїет' 'м'їс'їц'їю / 'може ш'тири / 'може три / хто зна // і вно там 'було за'копане бис хрис'та / ни хриш'ч'ене //* (с. Лужани Кіцм.).

Специфіку щодо способів вираження невизначеності становлять вставні слова *п'рим'іром*, *при'мерно*, *напри'м'ер* – варіативні форми фонетичного діалектизму (два останні зазнали впливу російської мови). Можна говорити про особливість вираження категорії невизначеності у таких конструкціях. Вставні слова уведені у висловлення з конкретною інформацією, однак ця інформація на тлі вставних слів набуває рис невизначеності; пор.:

По них во'ни з'нали / с'к'їл'ки дн'їю ли'шилося / напри'м'ер / до вис'ни // (с. Шебутинці Сок.); *Їс'о 'к'їсто 'г'їл'у на 'к'їл'ко ка'валк'їю / 'к'їл'ко 'маїе 'в'їйти па'сок //* *п'рим'іром / ш'їс'т' //* (с. Лукавці Вижн.); *Ми при'ходим ше у 'м'їс'ац'у / при'мерно 'л'ут'їм //* (с. Рідківці Нов.).

Специфічну форму діалектного мовлення відтворюють парентези, які ґрунтуються на способових формах дієслова *з'нати*. Значення невизначеності, невпевненості, сумніву, яке стосується одного з компонентів пропозиції, надає антифразисна інтонація стверджувального або питального характеру:

Ну йа з'найу ймию три л'аш'ч'ї // *ну йа з'найу // по т'риста грам / по ш'тириста грам //* (с. Мамаївці Кіцм.) (невизначеність кількісної ознаки); *А йа з'найу? / 'к'їл'ко но'сили порт'а'ниці / дес 'може / так до //* *т'риц'їт' // до соро'кового 'року //* (с. Митків Заст.) (невизначеність часової ознаки); *Їмер і 'мами ни 'мала // і так йкийс / йа з'найу хто 'тото прий'шою / 'вуйко йї воз'мию / тай во'на ўже 'мус'їла / са'рака / 'мачуха 'була / то во'на ўже 'мучила йї'її //* (с. Лашківка Кіцм.) (невизначеність суб'єкта).

Мовленнєва невправність діалектоносія сприяє скупченню в одному дискурсі кількох засобів невизначеності:

А 'коло 'мене 'була та'ка од'на 'ж'їнка / 'баба / та 'н'їби ни 'баба ш'е / ни'ма шо ка'зати шо 'баба / ни з'найу 'к'їл'ко во'на 'мала 'рок'їю / ўже 'мала 'сорок / 'може п'їде'с'ет' / Бог йї св'їтий з'найе // (с. Мамаївці Кіцм.); *То'му шо там за'копане // ст'рач'е / а йке то 'було ст'рач'е? //* *ничис'на ди'тина // і там 'була за'копана / 'може 'мала / там пїет' 'м'їс'їц'їю / 'може ш'тири / 'може три / хто зна // і вно там 'було за'копане бис хрис'та / ни хриш'ч'ене //* (с. Лужани Кіцм.).

Засобом приблизності може виступати порівняння. Як логічна операція, порівняння має на меті знайти спільні ознаки відтворюваної реальності з предметом, відомим слухачу, допомагає частково визначити ознаки явища. Частковість визначення, нечіткість формулювання думки, спричинені мовленнєвою невправністю, створюють ефект невизначеності:

'Али то ў нас пас'ки ни пи'чут та'к'ї йек хл'їб // *а та'к'ї кола'ч'ї //* (с. Топорівці Нов.).

Ідею порівняння, тобто віднаходження спільних загальних рис, передають конструкції *в'їгл'їдати на*, *сама'нати на*, *'т'їна йак*. Перші мовні одиниці характеризує територіальна прикріпленість (діалектизми), остання – відображає вплив сучасного мовного оточення – інтерферентне явище, вплив „сучасних” слів:

Кор'чуги / це 'сани / шо ро'били с кор'чавого г'раба / 'кор'їн' й'кого в'їгл'їдаю на 'сани // (с. Банилів Вижн.); *А лус'ка // це др'їб'н'ї п'лоск'ї 'дошч'їч'ки / сама'найут на чир'їтицу //* (с. Вікно Заст.); *А вже в'їт пла'тою ўду'лину до зим'л'ї то ішли та'к'ї пра'жінки / називали 'т'їл'ї // 'т'їл'ї // пра'жінки та'к'ї // од'на в'їд д'ругой дес 'були на д'вац'їт' на п'їаду от // тай так та'ку / 'т'їна йак дра'бинку ро'били //* (м. Заставна).

Невизначеність межує з припущенням, яке виражає дискурсивний уривок:

Ма'рійї Сторо'жїхї ў'нука в'їд'а'їєси за 'того ста'рого 'нарупка / 'Д'орд'їя / йму так 'кажут // а ў 'метриц'ї 'він Гр'їша // йго 'мама 'мала за 'г'їюки // йа 'разом з 'нею ко'лис г'їєувала // ст'раїне х'лопц'ї йї л'ўбили // тай ўна йїх 'витко 'тожи // а'ди / 'н'їхто ни з'найе / в'їт 'кого цей Д'орд'їи // п'раўда / в'їн ми'н'ї сама'найї на ўд'ного / ни в'їд нас // 'али йа н'їколи н'їкому це ни ка'зала // бо йа йїм с'в'їчку ни три'мала // 'али йа су'б'ї та'ку 'гатку 'майу / шо то в'їд 'него / най 'буди йму зим'н'а 'тухом / в'їн ўже ўмер // (с. Кам'янка Глиб.).

Паралінгвістичні засоби – жести – у графічній формі реалізації діалектного мовлення сприймаємо як засоби невизначеності:

Ку'жух буў 'в'їшитий 'тоже // тако'во 'в'їшито суди'во 'понад це'во таку'во / і рука'ва 'в'їшит'ї // то так ўби'рали та йшли до 'церкви // (с. Банилів Вижн.).

У говіркових мовних системах сформовано засоби на позначення категорії невизначеності, до яких належать займенники, частки, вставні слова, конструкції різної природи. Універсальним засобом невизначеності є парентези. Наявність категорії невизначеності у ряді випадків зумовлює мовленнєва невправність діалектоносіїв. Різновидом невизначеності у діалектному мовленні виступає значення

приблизності. Мовленнєва невідповідність діалектоносіїв сприяє згуртуванню в одному дискурсі засобів невизначеності.

Література

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений : Оценка, событие, факт / Нина Давидовна Арутюнова; [отв. ред. Г. В. Степанов]; АН СССР — М. : Наука, 1988. — 341 с.
2. Балли Ш. Французская стилистика / Шарль Балли; [пер. с фр. К. А. Долинина; под ред. Е. Г. Эткинда; вступ. ст. Р. А. Будагова]. — [2-е изд., стер.]. — М. : Эдиторал УРСС, 2001. — 393 с.
3. Бондарко А. В. Функциональная грамматика / Александр Владимирович Бондарко. — Л. : Наука, 1984. — 136 с.
4. Виноградов В. В. О категории модальности и модальных словах в русском языке / В. В. Виноградов // Избранные труды: исследования по русской грамматике. — М. : Учпедгиз, 1975. — С. 53—87.
5. Есперсен О. Философия грамматики / Отто Есперсен / [пер. с англ. : В. В. Пасека, С. П. Сафроновой; ред., предисл. Б. А. Ильяша]; — [2-е изд., стер.]. — М. : Едиториал, 2002. — 404 с.
6. Леонтьев А. А. Высказывание как предмет лингвистики, психолингвистики и теории коммуникации / А. А. Леонтьев // Синтаксис текста: сб. ст. / [отв. ред. Г. А. Золотова]; АН СССР, Ин-т рус. яз. — М. : Наука, 1979. — С. 18—36.
7. Руснак Н. О. Лінгвокогнітивні та прагматичні виміри діалектних текстів буковинських говірок : монографія. — Чернівці : Чернівецький національний університет, 2009. — 448 с.
8. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енцикл. / О. О. Селіванова. — Полтава : Довкілля-К, 2006. — 716 с.
9. Шинкарук В. Д. Категорії модусу і диктуму у структурі речення : монографія / Василь Дмитрович Шинкарук. — Чернівці : Рута, 2002. — 272 с.

Список сокращений

Вижн.	—	Вижницький р-н
Глиб.	—	Глибоцький р-н
Заст.	—	Заставнівський р-н
Кельм.	—	Кельменецький р-н
Кіцм.	—	Кіцманський р-н
Нов.	—	Новоселицький р-н
Пут.	—	Путильський р-н
Сок.	—	Сокирянський р-н
Стор.	—	Сторожинецький р-н
Хот.	—	Хотинський р-н